

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra ekonomických teorií

Bakalářská práce

**Starobní důchody jako problematická část
mandatorních výdajů státního rozpočtu ČR**

Patrik Rais

© 2011 ČZU v Praze

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra ekonomických teorií

Akademický rok 2009/2010

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Patrik Rais

obor Provoz a ekonomika

Vedoucí katedry Vám ve smyslu Studijního a zkušebního řádu ČZU v Praze čl. 16 určuje tuto bakalářskou práci.

Název práce: **Starobní důchody jako problematická část mandatorních výdajů státního rozpočtu ČR**

Osnova bakalářské práce:

1. Úvod
2. Cíl práce a metodika
3. Teoretická východiska sociálního pojištění a mandatorních výdajů se zaměřením na starobní důchody
4. Vlastní zpracování: Vývoj starobních důchodů a jejich vliv na státní rozpočet
5. Zhodnocení výsledků
6. Závěr
7. Seznam použitých zdrojů
8. Přílohy

Rozsah hlavní textové části: 30 - 40 stran

Doporučené zdroje:

DVOŘÁK, Pavel. Veřejné finance, fiskální nerovnováha a finanční krize. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2008. 343 s. ISBN 978-80-7400-075-1.

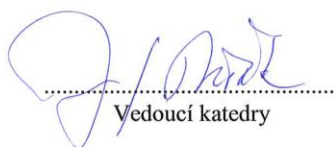
HAMERNÍKOVÁ, Bojka, MAAJTOVÁ, Alena a kol. 3. vyd. Veřejné finance. Praha: ASPI, 2007. 264 s. ISBN 978-80-7357-301-0.

KAHOUN, Vilém a kol. Sociální zabezpečení - vybrané kapitoly. 1. vyd. Praha: Triton, 2010. 448 s. ISBN 978-80-7387-346-2.

KREBS, Vojtěch, et al. Sociální politika. 4. přeprac. vyd. Praha: ASPI, 2007. 503 s. ISBN 978-80-7357-276-1.

Vedoucí bakalářské práce: **Ing. Dana Stará**

Termín odevzdání bakalářské práce: duben 2011

Vedoucí katedry

Děkan

V Praze dne: 19. 2. 2010

Evidováno děkanátem PEF pod č.j.: KET-393-10B

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou bakalářskou práci "Starobní důchody jako problematická část mandatorních výdajů státního rozpočtu ČR " jsem vypracoval samostatně pod vedením vedoucího bakalářské práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu literatury na konci práce. Jako autor uvedené bakalářské práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušil autorská práva třetích osob.

V Praze dne 30. 3. 2011

Poděkování

Rád bych touto cestou poděkoval Ing. Daně Staré, vedoucí bakalářské práce.

Starobní důchody jako problematická část mandatorních výdajů státního rozpočtu ČR

Retirement Benefits as a Crucial Expenditures in the Portfolio of Mandatory Expenditures of the State Budget of the CR

Souhrn

Tato bakalářská práce pojednává o problematice starobních důchodů vzhledem k mandatorním výdajům České republiky.

Mandatorní výdaje jsou nejproblematictější částí výdajů státního rozpočtu České republiky, a proto jsou v rámci práce teoreticky vymezeny a vhodně rozděleny podle struktury. Rovněž jsou zde vymezeny starobní důchody jakožto nejdůležitější složka mandatorních výdajů.

Ve vlastní části práce je analyzován vývoj starobních důchodů vzhledem k mandatorním výdajům. Je zde zahrnuta výše důchodů za jednotlivé roky spolu s meziročním nárůstem, průměrná dynamika vývoje podílu starobních a mandatorních výdajů, vývoj počtu důchodců a poplatníků pojistného. Dále jsou zde vypočítány tři vzorové příklady pro stanovení výše starobních důchodů.

Summary

This bachelor thesis deals with issues of retirement benefits in comparison with mandatory expenditures in Czech republic.

The Retirement benefits are the most problematic part of the state budget of Czech republic and therefore these are in theory identified and appropriately distributed according to their structure. The retirement benefits are identified as the most important component of mandatory expenditures as well.

In own part of work is analyzed development of retirement benefits against mandatory expenditures. There is included amount of benefits for single years with increase in separate years, dynamics of the average share of retirement and mandatory

benefits, the development of retirement and payer's contributions. There are counted three models examples for determination amount of retirement benefits in next part.

Klíčová slova: mandatorní výdaje, starobní důchody, sociální pojištění, důchodová reforma, státní rozpočet

Keywords: mandatory expenditures, retirements benefits, social instance, pension reform, state budget

Obsah

1. Úvod.....	9
2. Cíl práce a metodika	10
3. Teoretická východiska sociálního pojištění a mandatorních výdajů se zaměřím na starobní důchody.....	11
3.1 Obecná charakteristika mandatorních výdajů	11
3.2 Mandatorní výdaje rozřazené strukturou.....	12
3.2.1 Mandatorní výdaje dané zákonem.....	12
3.2.2 Ostatní mandatorní výdaje	17
3.2.3 Quasi mandatorní výdaje.....	18
3.3 Starobní důchody	18
3.3.1 Koncepce starobních důchodů	19
3.3.2 Důchodový věk	19
3.3.3 Doba pojištění	21
3.3.4 Výpočtový základ.....	23
3.3.5 Rozhodné období	24
3.3.6 Vyloučené doby	25
3.3.7 Osobní vyměřovací základ.....	25
3.3.8 Výpočtový základ.....	26
3.3.9 Výše starobního důchodu.....	27
3.4 Návrhy důchodové reformy jednotlivých politických stran.....	28
3.4.1 Návrh ČSSD.....	28
3.4.2 Návrh ODS.....	29
3.4.3 Návrh TOP 09	30
3.4.4 Návrh Věcí Veřejných.....	30
3.4.5 Návrh KSČM	31
4. Vývoj starobních důchodů a jejich vliv na stání rozpočet	32
4.1 Statistika starobních důchodů	35
4.2 Problémy vývoje starobních důchodů a jejich dopad na státní rozpočet	38
5. Zhodnocení výsledů	47
6. Závěr	49
7. Seznam použitých zdrojů	50
8. Přílohy.....	52

1. Úvod

S pojmem starobní důchody se v dnešní společnosti setkal snad každý, a proto není nutné ho dopodrobna představovat. Tomuto tématu je věnováno hodně času nejen na poli televizním, ale i politickém.

Problém starobních důchodů se netýká pouze důchodců, jak se na první pohled může zdát. Objem zainteresovaných lidí je mnohem větší. Sáhá i do řad důchodců, ale největší dopad přinese pro občany v produktivním věku a mladších generací. Nestabilita důchodového systému je v České Republice zřejmá a to především díky demografickému vývoji. Řešení je pouze jedno a je jím důchodová reforma. S příchodem očekávané důchodové reformy musí počítat generace dnešních třicátníků a čtyřicátníků s větším finančním zatížením než generace předcházející. Změny provedené v důchodovém systému budou mít dopad především v horizontu několika budoucích let. Mnoho předchozích vlád se neodvážilo problém důchodového systému řešit z obav ztráty svých voličů. Dnešní vládě nezbyvá nic jiného než se postarat o dlouhodobou stabilizaci důchodového systému, neboť prognózy předních ekonomů hovoří v neudržitelnost a nespravedlivost stávajícího systému. Existuje mnoho fakt, o které se opírají ekonomové. Tím nejvýznamnějších je deficitní stav na důchodovém účtu České republiky.

Starobní důchody jsou jedna z mnoha položek mandatorních výdajů, avšak na celkových mandatorních výdajích se podílejí nepřiměřeně vysoko. Mandatorní výdaje spadají do systému veřejného rozpočtu, který je složen jak z příjmové stránky, tak z výdajové stránky. Mandatorní výdaje představují výdajovou stránku, jejich problém spočívá v dopadu na státní rozpočet. Odčerpávají nemalé peněžní prostředky a podílejí se více jak ze - 70% na výdajích státu. Proto by jim měl být přikládán velký důraz a snahou by mělo být jejich snižování. Pokud ke snižování nedojde, může nastat situace, v níž mandatorní výdaje budou představovat veškeré výdaje a peněžní prostředky nezbudou na nic jiného.

2. Cíl práce a metodika

Hlavním cílem bakalářské práce je analýza vývoje starobních důchodů vzhledem k mandatorním výdajům. V rámci práce jsou stanoveny a rozebrány hlavní problémy vývoje starobních důchodů a je poukázáno na nespravedlnost dnešního důchodového systému pomocí výpočtu. Dále je zpracováno, jakým způsobem starobní důchody zatěžují mandatorní výdaje České republiky a jaké nedostatky vykazuje současný důchodový systém. Cílem teoretické části je vhodně rozčlenit mandatorní výdaje a stanovit konstrukci starobních důchodů, a to především důchodového věku, rozhodného období, doby pojištění a vyměřovacího základu.

Zpracování bakalářské práce vychází ze studia odborné literatury, odborných periodik a dokumentů dostupných z internetu, především z portálu Ministerstva práce a sociálních věcí.

Na základě literární rešerše byl vytvořen teoretický základ. První krok spočíval v rozčlenění informací podle potřeby, přičemž byla zohledněna jejich aktuálnost a došlo ke komparaci dat. Pro přehledné vyjádření bylo připojeno grafické a tabulkové zhodnocení. Práce obsahuje také deskripci problémů důchodového systému.

3. Teoretická východiska sociálního pojištění a mandatorních výdajů se zaměřím na starobní důchody.

3.1 Obecná charakteristika mandatorních výdajů

Mandatorní výdaje jsou problematickou částí výdajů státního rozpočtu.

Jsou to ty výdaje, které je stát povinen hradit dle zákona, a proto se jim také říká „přikázané výdaje státního rozpočtu.“ Existuje celá řada definic, přičemž jedna z nich je definována jako: „výdaje rozpočtu, které jsou externě stanoveny (např. zákonem) a nelze je při plánování rozpočtu účinně ovlivnit.“¹

Stát tedy nemůže žádným způsobem razantně ovlivňovat jejich výši. Státní rozpočet disponuje určitými příjmy a výdaji. Mandatorní výdaje jsou častým tématem politických bojů z důvodu jejich neustálého nárůstu a dlouhodobě se pohybují nad hranicí 80%, což je možno označit za alarmující číslo. Jejich výše by mohla dosáhnout kritického bodu, kdy by nezbyly peněžní prostředky na jiné věci než na sociální transfery, což by vedlo k úpadku vědy, výzkumu a dalších odvětví.

V posledních letech přinesly volby vždy nárůst mandatorních výdajů v souvislosti s novými sociálními dávkami (např. porodné a rodičovský příspěvek), čímž se mandatorní dostaly na 4/5 výdajů státního rozpočtu.

Mandatorní výdaje zaujímají velkou část státních výdajů, protože zahrnují celou řadu sociální transferů, a to počínaje dávkami důchodového zabezpečení přes sociální zabezpečení až k dávkám státní sociální podpory.

V České republice je základním dokumentem veřejných financí státní rozpočet. Tento dokument má charakter zákona a je platný pro daný fiskální rok, který odpovídá roku kalendářnímu. Zákon pro každý rok určuje výši a strukturu výdajů, které stát vynaloží, a také výši a strukturu příjmů, které stát chce vybrat či získat a jimiž bude dané výdaje financovat.²

Problémem mandatorních výdajů je i jejich porovnatelnost v rámci států, neboť každý stát má jiný legislativní proces.

¹ HAMERNÍKOVÁ, Bojka; MAAYTOVÁ, Alena. *Veřejné finance*, s. 83

² URBÁNEK, Václav, et al. *Veřejné finance II : soubor textů k předmětu*, s. 121

3.2 Mandatorní výdaje rozřazené strukturou

3.2.1 Mandatorní výdaje dané zákonem

Mandatorní výdaje dané zákonem tvoří největší objem vydaných peněžních prostředků ze státního rozpočtu. Základním prvkem jsou jednak sociální transfery, jež tvoří páteř těchto výdajů. Další výdaje, které jsou upraveny zákonem, ale nezahrnujeme je do skupiny sociálních transferů jsou platba státu do systému všeobecného zdravotního pojištění za vybrané skupiny obyvatel, příspěvek na podporu stavebního spoření a příspěvek k penzijnímu připojištění.

3.2.1.1 Sociální transfery

Sociální transfery jsou úzce propleteny jak s veřejnými příjmy, tak s veřejnými výdaji. Jsou nosnou kóstrou mandatorních výdajů, neboť tvoří 80% všech vynaložených peněz ze zákona. Ačkoli mají tendenci vykazovat stalý růst, nepřekonalý zvýšení růstu celkových mandatorních výdajů vyplývajících ze zákona. Sociální transfery rostou s porovnáním s ostatními mandatorními výdaji vyplývajících ze zákona výrazně pomaleji, ale jejich růst má dalekosáhlejší účinky, neboť zde mluvíme o jiném, a to vyšším objemu peněžních prostředků.

Rozdělení sociálních transferů:

- dávky důchodového pojištění
- dávky nemocenského pojištění
- státní sociální podpora
- ostatní sociální dávky
- podpora v nezaměstnanosti – pasivní
- ochrana zaměstnanců při platební neschopnosti zaměstnavatelů
- mandatorní sociální dotace zaměstnavatelům
- transfery na dávky pomoci v hmotné nouzi a na dávky zdravotně postiženým
- transfery na příspěvek na péči podle zákona o sociálních službách

A) Dávky důchodového pojištění

Dávky z důchodového pojištění vyplácí Česká správa sociálního zabezpečení, která rozhoduje podle zákona o dávkách důchodového pojištění. Jednotlivé důchody jsou vyplaceny osobám, které splní konkrétní požadavky dané zákonem (viz jednotlivé body níže). Dávky důchodového pojištění jsou nejen hlavním příjmem lidí v důchodu, ale i v nezaměstnanosti a také lidí trpících postižením. V roce 2009 dosáhly příjmy z pojistného na důchodové pojištění včetně příslušenství a příjmy z dobrovolného důchodového pojištění částky 310,3 mld. Kč.

Výdaje na dávky důchodového pojištění byly vyčísleny ve výši 339,8 mld. Kč, což znamená, že stát hospodařil se schodkem 36,8 mld. Kč.

Rozdělení dávek důchodového pojištění:

- starobní důchody
- invalidní důchody
- sirotčí důchody
- vdovské a vdovecké důchody

Starobní důchody

Jsou to důchody, které jsou vypláceny po dosažení důchodového věku a splnění potřebné doby pojištění.

Invalidní důchody

Pojištěnec má právo na částečný nebo plný invalidní důchod pokud lékař určí neschopnost k výkonu práce. Výpočet je podobný jako u starobních důchodů, tudíž se zaměřuje na výši příjmů v produktivním věku.

Sirotčí důchody

Sirotčí důchod je vyplácen nezaopatřenému dítěti zemře-li rodič (osvojitel) dítěte nebo osoba, která převzala dítě do péče.

Vdovské a vdovecké důchody

Vdova (vdovec) může zažádat o vdovský důchod, pokud byl manžel (manželka) poživitelem starobního, invalidního nebo částečně invalidního důchodu, popřípadě jestli ke dni úmrtí byl splněny podmínky na starobní či invalidní důchod.

Pozůstalý rovněž pobírá vdovský důchod, pokud došlo k smrti následkem pracovního úrazu.

B) Dávky nemocenského pojištění

„Systém nemocenského pojištění je určen pro výdělečně činné osoby, které v případech tzv. krátkodobých sociálních událostí (dočasné pracovní neschopnosti z důvodu nemoci nebo úrazu či karantény, ošetřování člena rodiny, těhotenství a mateřství, péče o dítě) zabezpečuje peněžitými dávkami nemocenského pojištění.³

Dávky nemocenského pojištění vyplácí správa sociálního zabezpečení a jsou hrazeny ze státního rozpočtu.

- nemocenské pojištění pokrývá tyto kategorie
- nemocenské
- peněžitá pomoc v mateřství
- ošetřovné
- vyrovnávací příspěvek v těhotenství a mateřství

C) Dávky státní sociální podpory

Druhou nejvýznamnější položkou jsou dávky státní sociální podpory. Které jsou vyplaceny osobám ve společensky uznané situaci. Stát se prostřednictvím státní sociální podpory podílí na částečném krytí nákladu na výživu a základní osobní potřeby pro děti a rodiny. Dávky státní sociální podpory jsou přímo závislé na výši příjmu.

Dělení dávek státní sociální podpory:

- přídavky na dítě
- rodičovský příspěvek

³ Ministerstvo práce a sociálních věcí [online]. 2011 [cit. 2011-01-12]. Nemocenské pojištění. Dostupné z WWW: <<http://www.mpsv.cz/cs/7#u>>.

- sociální příspěvek
- příspěvky na bydlení
- dávky pěstounské péče
- porodné
- pohřebné

D) Ostatní sociální dávky

Jsou to jednorázové příspěvky na hromadnou dopravu či na stravování.

E) Podpora v nezaměstnanosti – pasivní

Při ztrátě zaměstnání nabízí stát finanční podporu při splnění stanovených podmínek. Nárok na podporu nevzniká automaticky, nýbrž podáním žádosti na příslušném úřadu práce.

Podmínky pro splnění podpory v nezaměstnanosti:

- 12 měsíců v pracovním poměru
- žádost na příslušném úřadu práce
- nesmíte být poživatelé starobního či plného invalidního důchodu

3.2.1.2 Zákonné mandatorní výdaje nemající charakter sociálních transferů

Vedle nejvýznamnější skupiny sociálních transferů existují i výdaje, které stát musí hradit dle zákona.

Jejich členění je následující:

- platba státu do zdravotního pojištění
- výdaje na dluhovou službu
- příspěvek na podporu stavebního spoření
- státní příspěvek k penzijnímu připojištění

A) Platba státu do zdravotního pojištění

Jeden z nejvýznamnějších mandatorních výdajů nemající charakter sociálních transferů je platba státu do zdravotního pojištění. Za každého pojištěnce musí být hrazeno pojistné. Plátcí tohoto pojištění jsou zaměstnanci, zaměstnavatelé, osoby samostatně výdělečně činné, osoby bez zdanitelných příjmů a stát. Stát se podílí největší měrou na

platbě zdravotní pojištění za tzv. státní pojištěnce, za které přebírá zodpovědnost a platí za ně zdravotní pojištění.

Do této kategorie spadají tito občané:

- nezaopatřené děti
- příjemci rodičovského příspěvku (mateřská dovolená)
- uchazeči o zaměstnání
- důchodci
- ostatní kategorie vymezené zákonem⁴

B) Výdaje státu na dluhovou službu

Jsou to peněžní prostředky, které stát vynakládá na placení státního dluhu. Stát vydává emitované státní obligace (státní dluhopisy a pokladniční poukázky), které jsou v držení jiných ekonomických subjektů, kterým vzniká právo na vyplacení pohledávky.

Obsahuje dvě základní části:

- jistinu
- úroky

Výdaje na dluhovou službu od roku 1995 až do roku 2009 vzrostly z 2,6 mld. na 52,7, což je více než dvacetinásobný nárůst. Meziroční nárůst mezi léty 2008 a 2009 je 8,3 mld. Kč. Veřejný dluh dosahuje již astronomické částky, a to 1,3 bilionu korun. Při tomto státním dluhu dluží každý občan ČR včetně kojenců i důchodců přes 127 tis. Kč.

C) Příspěvek na podporu stavebního spoření

Příspěvek na podporu stavebního spoření je jedním z nejvyhledávanějších spoření v České Republice, který se vyplácí zpětně a to z důvodu státního příspěvku, který u smluv podepsaných před rokem 2004 činil 4500 Kč. Vláda se však snaží tyto nemalé finanční prostředky snížit, proto se snaží prosadit zákon, který by přiznával maximální příspěvek 2000 Kč.

D) Státní příspěvek k penzijnímu připojištění

Penzijní připojištění se těší veliké oblibě z důvodu zajištění v důchodovém věku a jeho státní podpoře, která činí 150 Kč měsíčně. „*Pro dosažení maximálního příspěvku je*

⁴ *Právní předpisy* [online]. 2011 [cit. 2011-02-01]. Zákon č. 48/1997 Sb. Dostupné z WWW: <http://www.pravnipredpisy.cz/predpisy/ZAKONY/1997/048997/Sb_048997_-----_.php>.

*nutné mít připojištění nejméně 500 korun měsíčně. Tohle ale není jediná výhoda, kterou nabízí tento druh úspor na stáří. Další velkou výhodou je možnost si odečíst příspěvky ze základu daně z příjmu. Je možné si odečíst jenom část příspěvků a to do určité hranice. Nárok na daňovou úlevu mají ale jenom ti, kteří zaplatí víc jak 6000 Kč ročně. Částku nad 6000 je možné si odečíst z daní až do výše 12 000 Kč. Pokud tedy chcete využít této výhody naplno, musíte platit měsíčně 1500, což je ročně 18 000 Kč. Stát vám přidá 1800 Kč (12*150) a na daních odečtete maximální sazbu 12 000 Kč.⁵“*

3.2.2 Ostatní mandatorní výdaje

3.2.2.1 Mandatorní výdaje vyplývající z jiných právních norem

Peněžní prostředky vynaložené v této skupině jsou v porovnání s mandatorními výdaji celkem minimální.

Patří k nim:

- státní podpora hypotečního úvěrování
- souhrnné pojištění vozidel
- novomanželské půjčky
- vyplacení jednorázové náhrady ke zmírnění křivd způsobených komunistickým režimem

Tento příspěvek fungoval od roku 1996 až do roku 2004 a jeho úkolem bylo podpořit občany čerpající hypoteční úvěry, pomocí kterých staví, pořizují nebo zařizují bydlení.

3.2.2.2 Mandatorní výdaje vyplývající ze smluvních závazků

Tyto položky jsou upravovány mezinárodními dohodami a smlouvami nebo jsou spojeny s vládními úvěry či státními zárukami.

Mezi mandatorní výdaje vyplývající ze smluvních závazků patří:

⁵*Epřipojištění* [online]. 2010 [cit. 201-11-12]. Státní příspěvek k penzijnímu připojištění. Dostupné z WWW: <<http://epřipojisteni.cz/statni-prispevek-k-penzijnimu-připojisteni>>.

- úhrada realizovaných kurzových ztrát při splátkách jistin zahraničního státního dluhu
- státní záruky a negarantované úvěry Správa železniční dopravní cesty dle zákona č. 77/2002 Sb.
- platba úroků za úvěry se zárukou, poskytnuté nemocnicím
- vládní úvěry vč. plynárenských VIA a poplatků za vedení účtu
- transfery mezinárodním organizacím, platby Mezinárodnímu měnovému fondu, Světové bance, Česko-německému fondu budoucnosti
- vypořádání závazků ČR vůči CME a Housing & Construction
- odvody a příspěvky do rozpočtu EU

3.2.3 Quasi mandatorní výdaje

Pro tyto mandatorní výdaje je charakteristické to, že není uzákoněno jejich vyplácení, přesto se však do mandatorních výdajů započítávají. Jsou to výdaje spojené s chodem státu a prostředky určené na obranu státu. Jejich výše není nijak malá, neboť tvoří okolo 25% všech mandatorních výdajů. V roce 2009 dosáhly až k hranici 228,1 mld. Kč.

Patří k nim:

- platy pracovníka rozpočtových a příspěvkových organizací
- rozpočtová kapitola Ministerstva obrany (bez sociálních dávek)
- investiční pobídky
- aktivní politika zaměstnanosti

3.3 Starobní důchody

Pro rozbor starobních důchodů a popsání problematiky bude nutné starobní důchody vhodně formulovat a popsat. V českých literaturách nenalezneme univerzální definici starobních důchodu, nicméně jedna definice podle Eurostatu zní: „*pravidelné platby vyplácené*

s cílem zachovat příjem jejich příjemců po odchodu do důchodu z výdělečného zaměstnání ve standardním důchodovém věku nebo podporovat příjem starých osob.⁶“

Starobní důchody přinášejí velké vrásky ekonomům, ale především politikům, kteří se snaží najít vhodné řešení, jak správně financovat starobní důchody, aby nedošlo ke zhroucení celého důchodového systému. V současné době připadá na jednoho důchodce 1,8 plátce pojistného na sociální pojištění a tento zhoršující se trend bude nadále pokračovat, jestliže nedojde k důchodové reformě. Bez důchodové reformy bude v roce 2050 připadat na jednoho důchodce 1,2 plátců a kolem roku 2065 ekonomové poradního a expertního sboru prognózuji zhroucení důchodového systému.

3.3.1 Koncepce starobních důchodů

Pro dosažení důchodu musí občan splnit dvě základní podmínky:

- důchodový věk
- dobu pojištění

Důchod se však nedostává automaticky při splnění těchto dvou podmínek, nýbrž žadatel musí poslat žádost o přiznání důchodu příslušné okresní správě sociálního zabezpečení podle místa svého trvalého bydliště.

3.3.2 Důchodový věk

Je to hranice, po jejíž dosažení má občan právo na starobní důchod. V České republice se uplatňuje tzv. pružná věková hranice, která umožňuje dřívější či pozdější odchod do důchodu. Při předčasném odchodu do důchodu dochází u pojištěnce ke snížení starobního důchodu o 1% za každých započtených 90 dnů ode dne, kdy byl přiznán starobní důchod. Opakem je, když pojištěnec odchází do důchodu později. Tato situace je řešena analogicky, a to zvýšením důchodu o 1% za každých 90 započtených dní, ode dne kdy byl přiznán starobní důchod.

Důchodový věk je různý pro muže a ženy. U žen se navíc zohledňuje počet vychovaných dětí. Od roku 1996 dochází ke zvýšení důchodového věku, které mělo končit

⁶ *Europarlament* [online]. 2010 [cit. 2010-11-12]. Definice starobního důchodu. Dostupné z WWW: <http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/empl/cm/831/831338/831338cs.pdf>.

v roce 2007. Na základě novely zákona o důchodovém pojištění však stále pokračuje toto navýšení až do konce roku 2030, kdy dojde ke sjednocení věku u mužů na 65 let a u žen podle počtu dětí na 62 až 65let.

Důchodový věk se rozděluje podle data narození:

- před rokem 1936
- mezi léty 1936 až 1968
- po roce 1968

Před rokem 1936

U pojištěnců narozených před rokem 1936 je odchod do důchodu rozdělen takto:

- muži: 60 let
- ženy: 53 let – alespoň 5 dětí
54 let – 3 nebo 4 děti
55 let – 2 děti
56 let – 1 dítě
57 let – bezdětná

Pro lepší přehled uvádíme následující tabulku:

Tabulka 1 Odchod do důchodu před rokem 1936

Rok	Muži	Ženy s počtem vychovaných dětí				
		0	1	2	3 až 4	5 a více
<1936	60 let	57 roků	56 roků	55 roků	54 roků	53 roků

Zdroj: Ministerstvo práce a sociálních věcí

Mezi léty 1936 až 1968

V tomto časovém rozpětí se důchodový věk u mužů a bezdětných žen, či těch které mají jedno dítě, posouvá na hranici 65 let. U žen, které mají více jak jedno dítě, je odchod upraven. Výpočet důchodového věku jsem nastínil v tabulce která je uvedena v příloze.

Po roce 1968

Občané narozeni po tomto datu jsou rozdělováni následovně:

- muži: 65 let
- ženy: 62 let – alespoň 4 dět
63 let – 3 děti
64 let – 2 děti
65 let – 1 dítě nebo bezdětná

Pro lepší přehlednost viz následující tabulka:

Tabulka 2 Odchod do důchodu po roce 1968

Rok	Muži	Ženy s počtem vchovaných dětí			
		0 a 1	2	3	4 a víc
>1968	65 let	65 roků	64 roků	63 roků	62 roků

Zdroj: Ministerstvo práce a sociálních věcí

Z tabulek jasně vyplývá, že dochází k rovnosti odchodů mužů a bezdětných žen. Naopak zvýhodnění je patrné u žen s vyšším počtem dětí.

3.3.3 Doba pojištění

Doba pojištění je druhým klíčovým prvkem pro získání starobního důchodu. Při získání potřebné doby pojištění a patřičného důchodového věku nic nebrání v získání starobního důchodu. Doba pojištění má dvě základní části, a to dobu pojištění a náhradní dobu pojištění. Rozdíl mezi nimi spočívá v tom, že účastníci musí platit za dobu pojištění pojistné na důchodové pojištění, a účastníci náhradní doby pojištění platit nemusí. Náhradní doba je tedy období, ve kterém se neodvádí žádné pojistné, přesto se tyto doby započítávají do potřebných let pojištění pro důchod.

Trend prodlužování je zachován i u doby pojištění. Novela zákona o důchodovém pojištění⁵ zavedla postupné prodlužování doby pojištění pro vznik nároku na starobní důchod z 25 na 35 roků v tempu 1 rok za každý rok účinnosti zákona.

Rozdělení podle Ministerstva práce a sociálních věcí je následující:

1. *Pojištěnec má nárok na starobní důchod, jestliže získal dobu pojištění nejméně*
 - a. *25 let a dosáhl aspoň věku potřebného pro vznik nároku na starobní důchod (dále jen „důchodový věk“) před rokem 2010*
 - b. *26 let a dosáhl důchodového věku v roce 2010*
 - c. *27 let a dosáhl důchodového věku v roce 2011*
 - d. *28 let a dosáhl důchodového věku v roce 2012*
 - e. *29 let a dosáhl důchodového věku v roce 2013*
 - f. *30 let a dosáhl důchodového věku v roce 2014*
 - g. *31 let a dosáhl důchodového věku v roce 2015*
 - h. *32 let a dosáhl důchodového věku v roce 2016*
 - i. *33 let a dosáhl důchodového věku v roce 2017*
 - j. *34 let a dosáhl důchodového věku v roce 2018*
 - k. *35 let a dosáhl důchodového věku po roce 2018*

2. *Pojištěnec má nárok na starobní důchod, pokud nesplnil podmínky uvedené pod bodem 1., také tehdy, jestliže získal dobu pojištění nejméně*
 - a. *15 let a dosáhl před rokem 2010 věku aspoň 65 let*
 - b. *16 let a dosáhl v roce 2010 věku aspoň o 5 let vyššího, než je důchodový věk stanovený podle § 32 pro muže stejného data narození*
 - c. *17 let a dosáhl v roce 2011 věku aspoň o 5 let vyššího, než je důchodový věk stanovený podle § 32 pro muže stejného data narození*
 - d. *18 let a dosáhl v roce 2012 věku aspoň o 5 let vyššího, než je důchodový věk stanovený podle § 32 pro muže stejného data narození*
 - e. *19 let a dosáhl v roce 2013 věku aspoň o 5 let vyššího, než je důchodový věk stanovený podle § 32 pro muže stejného data narození*
 - f. *20 let a dosáhl po roce 2013 věku aspoň o 5 let vyššího, než je důchodový věk stanovený podle § 32 pro muže stejného data narození*

3. *Pojištěnec, který nesplňuje podmínky uvedené v bodě 1 písm. g) až k), má nárok na starobní důchod též, jestliže dosáhl důchodového věku po roce 2014 a získal aspoň 30 let doby pojištění bez náhradních dob pojištění.*
4. *Pojištěnec, který nesplňuje podmínky stanovené v bodech 1, 2 nebo 3, má nárok na starobní důchod též, jestliže dosáhl věku 65 let a splnil podmínky nároku na invalidní důchod stanovené zákonem o důchodovém pojištění.⁷*

3.3.4 Výpočtový základ

V roce 2006 byla zavedena tzv. dvousložková konstrukce důchodů.

- 1. složka – pevná základní výměra (od 1. 1. 2010 je stanovena na 2230 Kč / měs.)
- 2. složka – procentní výměra (výše procentní výměry důchodu činí za každý celý rok doby pojištění získané do vzniku nároku na tento důchod 1,5 % výpočtového základu).

Základním prvkem v souvislosti s vyměřováním dávek je pojem dávková formule.

„Dávkovou formulí se rozumí konkrétní postup při stanovení základu, z něhož se vyměřuje výše důchodové dávky a samotné vyměření této dávky za aplikace exaktně matematických pravidel⁸“

Výpočet důchodové dávky má dva základní body:

- stanovení základu
- vlastní vyměření důchodové dávky

⁷ Ministerstvo práce a sociálních věcí [online]. 2010 [cit. 2011-12-12]. Zákon č. 306/2008 Sb. Dostupné z WWW: <<http://www.mpsv.cz/cs/5409>>.

⁸ BREJCHA, Aleš; ŠANTRŮČEK, Václav. *Právo důchodového pojištění*, s. 87

Nadále se budeme zabývat stanovením základu (výpočtovým základem), v dalších krocích objasníme pojmy nutné k výpočtovému základu.

Parametry výpočtového základu:

- rozhodné období
- vyloučená doba
- osobní vyměřovací základ
 - roční vyměřovací základ
 - všeobecný vyměřovací základ
 - přepočítací koeficient
 - koeficient nárůstu všeobecného vyměřovacího základu

3.3.5 Rozhodné období

Rozhodné období je definováno takto: „*Rozhodným obdobím pro stanovení osobního vyměřovacího základu je období 30 kalendářních roků bezprostředně před rokem přiznání důchodu.*⁹“ Rozhodné období nezahrnuje určité roky: „*Do rozhodného období se nezahrnují kalendářní roky před rokem 1986. Není-li však v takovém rozhodném období aspoň pět kalendářních roků s vyměřovacím základem pojištěnce, prodlužuje se rozhodné období před rok 1986 postupně tak, aby zahrnovalo ještě jeden takový rok, nejvýše však kalendářní rok bezprostředně následující po roce, v němž pojištěnec dosáhl věku 18 let.*¹⁰“

V dnešní době je rozhodné období stanoveno na 30 let. Avšak před rokem 1996 to bylo pouze 10 let. Od roku 1996 docházelo k postupnému prodlužování rozhodného období, a tak každý kalendářní rok se zvyšuje rozhodné období o 1 rok a stanovené hranice 30 let dosáhne v roce 2116. Pro vyjasnění zde uvedeme příklad. Rozhodné období v roce 1992 bylo pouze 10 let. V roce 2006 bylo rozhodné období 21 let (10 let do roku 1996 plus 11 let za roky 1996 až 2006).

⁹ Ministerstvo práce a sociálních věcí [online]. 2010 [cit. 2010-12-13]. Zákon č.155/1995 Sb., o důchodovém pojištění. Dostupné z WWW:<http://www.mpsv.cz/ppropo.php?ID=z155_1995o>.

¹⁰ Ministerstvo práce a sociálních věcí [online]. 2010 [cit. 2010-12-13]. Zákon č.155/1995 Sb., o důchodovém pojištění. Dostupné z WWW:<http://www.mpsv.cz/ppropo.php?ID=z155_1995o>.

3.3.6 Vyloučené doby

Vyloučené doby nám určují, co se do rozhodného období nezapočítává, jinak řečeno jsou pro nás výhodou, neboť při jejich neaplikování by docházelo k snižování osobního vyměřovacího základu.

Jedná se o:

- pobírání dávek nemocenského pojištění (což od roku 2008 neplatí pro první tři dny nemoci, kdy nemocnému nenáleží ani dávka z nemocenského pojištění).
- pobírání starobního nebo plného invalidního důchodu (i ze zahraničí).
- výkon vojenské služby, nejde-li o vojáky z povolání.
- dob výkonu civilní služby
- dobu účasti na důchodovém pojištění osoby pečující o dítě ve věku do čtyř let nebo o dítě ve věku do osmnácti let, je-li dlouhodobě těžce zdravotně postižené vyžadující péče
- dobu účasti na důchodovém pojištění osoby pečující osobně o blízkou převážně bezmocnou osobu nebo blízkou částečně bezmocnou osobu starší 80 let
- doba účasti na povinném důchodovém pojištění z důvodu studia
- doba účasti na důchodovém pojištění z důvodu vedení v evidenci uchazečů o zaměstnání

3.3.7 Osobní vyměřovací základ

Osobní vyměřovací základ je dán: *„jako měsíční průměr úhrnu ročních vyměřovacích základů pojištěnce za rozhodné období. Tento průměr se vypočte jako součin koeficientu 30,4167 a podílu úhrnu ročních vyměřovacích základů za rozhodné období. Jsou-li v rozhodném období vyloučené doby, snižuje se o ně počet kalendářních dnů připadajících na rozhodné období. Osobní vyměřovací základ se zaokrouhluje na celé koruny nahoru.¹¹“*

¹¹ PŘIB, Jan. *Kdy do důchodu a za kolik*, s. 126

vzorec výpočtu:

$$OVZ = 30,4167 \times \frac{\sum RVZ}{KD - VD}$$

Σ RVZ - úhrn ročních vyměřovacích základů

OVZ - osobní vyměřovací základ

KD - počet kalendářních dnů rozhodného období

VD - počet vyloučených kalendářních dnů rozhodného období

Číslo 30,4167 je průměrný počet dnů v měsíci v jednom kalendářním roce (tedy $365/12=30,4167$).

Roční vyměřovací základ definujeme jako součin úhrnu vyměřovacích základů pojištěnce za kalendářní rok a koeficientu nárůstu všeobecného vyměřovacího základu.

Vzorce výpočtu:

$$Rvz_t = UVZ_t \times KNVVZ_t$$

$$UVZ_t = VVZ_{z-2} \times PK_z / VVT_t$$

UVZ - úhrn vyměřovacích základů VVZ - všeobecný vyměřovací základ

RVZ - roční vyměřovací základ

KNVVZ - koeficient nárůstu všeobecného vyměřovacího základu

PK - přepočítací koeficient

t - rok zjišťování vyměřovacího základu

z - rok přiznání důchodu

3.3.8 Výpočtový základ

„V rámci solidarity vyšších příjmových skupin s nižšími příjmovými skupinami je osobní vyměřovací základ (průměr ročních vyměřovacích základů) redukován. Hranice pro redukcí výdělků se podle stanovených kritérií pružně zvyšuje nařízením vlády tak, aby byl zajištěn soulad vývoje vyplácených a nově přiznaných důchodů. Ke zvýšení hranic redukcí

výdělků rozhodných pro výpočet důchodů dochází vždy k 1. lednu vládním nařízením, pokud procentní výměra vyplácených důchodů bude od předchozího stanovení hranice redukcí zvýšena alespoň 5%.^{12c}

Teoretický postup výpočtu je následovný (výpočet platný od roku 2011): „Výpočtovým základem je osobní vyměřovací základ, pokud nepřevyšuje částku 11 000 Kč. Převyšuje-li osobní vyměřovací základ částku 11 000 Kč, stanoví se výpočtový základ tak, že částka 11 000 Kč se počítá v plné výši, z částky osobního vyměřovacího základu nad 11 000 Kč do 28 200 Kč se počítá 30 % a z částky osobního vyměřovacího základu nad 28 200 Kč se počítá 10 %.¹³“ V praxi to znamená, že pokud bude mít občan osobní vyměřovací základ 42 000 Kč, čímž překročí první i druhou redukční hranici, tak mu bude vyplacena částka 11 000 Kč plus 30% z rozdílu mezi první a druhou redukční hranicí (28 200 - 11 000 = 17 200 Kč x 30% = 5 160 Kč) tedy 5 160 Kč, a částka nad druhou hranicí ve výši 10 % (42 000 - 28 200 = 13 800 x 10% = 1 380), tedy 1 380. Celkový výpočtový základ činí (11 000 + 5 160 + 1380) = 17 540 Kč.

3.3.9 Výše starobního důchodu

Starobní důchod v ČR v roce 2011 dosáhly průměrné výše 10 494, tedy dojde ke zvýšení o 371 Kč oproti loňskému roku.

K výpočtu je nutné provést dílčí výpočty a získat nezbytná data pro sestavení výše důchodu. Všechny nezbytné prvky dílčích výpočtu jsme si uvedli výše v předchozích bodech. Nyní jen popíšeme poslední krok výpočtu.

Starobní důchod se skládá ze dvou částí, první fixní části a druhé pohyblivé části. První fixní část se nazývá *základní výměra* a je stanovena pevně na 2 230 pro všechny důchodce. Druhá pohyblivá část se označuje *procentní výměra* a činí za každý celý rok doby pojištění získané do vzniku nároku na tento důchod 1,5 % výpočtového základu. Po sečtení těchto dvou částek dostaneme výši starobního důchodu.

¹² KREBS, Vojtěch, et al. *Sociální politika*, s. 328

¹³ *Ministerstvo práce a sociálních věcí* [online]. 2010 [cit. 2010-12-13]. Zákon č.155/1995 Sb., o důchodovém pojištění. Dostupné z WWW:<http://www.mpsv.cz/ppropo.php?ID=z155_1995o>.

3.4 Návrhy důchodové reformy jednotlivých politických stran

Důchodová reforma je v České republice nevyhnutelná. Politické strany musí dosáhnout kompromisu napříč jednotlivými stranami, neboť žádná strana neprosadí svou důchodovou vizi v plném rozsahu. Jednotlivé politické strany zpracovaly návrh důchodové reformy se snahou přilákat voliče. Návrhy parlamentních politických stran jsou uvedeny v následujícím přehledu:

3.4.1 Návrh ČSSD

ČSSD je druhou nejsilnější politickou stranou, která však stojí v opozici. Jak už z názvu samotné strany vyplývá, tak zastává postoj sociální. Návrh důchodové reformy ČSSD spočívá v tom, že: *„Za základ systému sociálního zabezpečení považuje nadále povinný veřejnoprávní průběžně financovaný systém, který chce založit na systému zdánlivých účtů NDC. Takový systém by měl lépe odrážet zásluhovost jednotlivých účastníků tohoto systému a být spravedlivější k lidem s průměrnými příjmy.¹⁴“* Dále je nutností aby se ekonomicky aktivní obyvatelstvo podílelo v co nejvyšší možné míře na důchodovém systému a proto ČSSD navrhuje: *„rozšířenou nabídku dobrovolných doplňkových důchodových systémů, fungujících na principu plné ekvivalence, včetně zaměstnaneckého penzijní připojištění.¹⁵“*

Snahou důchodové reformy ČSSD je subjektivní odchod do důchodů v horizontu několika let podle zdravotního stavu a pracovních příležitostí občana. Strana chce rovněž přiblížit výplaty důchodů Evropské Unii a v návrhu důchodové reformy připouští možné politické kompromisy a nechává prostor pro debatu.

¹⁴ ČSSD [online]. 2010 [cit. 2011-01-13]. Dlouhodobý program ČSSD – zkrácená verze s. 38 . Dostupné z WWW: <http://www.cssd.cz/soubory/ke-stazeni/dokumenty/maly_volebni_program.pdf>.

¹⁵ ČSSD [online]. 2010 [cit. 2011-01-13]. Dlouhodobý program ČSSD – zkrácená verze s. 38 . Dostupné z WWW: <http://www.cssd.cz/soubory/ke-stazeni/dokumenty/maly_volebni_program.pdf>.

3.4.2 Návrh ODS

ODS je vládní nejsilnější strana s dlouhodobým působením na politické scéně. Její návrh představuje především rozdělení zásluhovosti a solidarity. V dnešním systému jsou tyto dva faktory řešeny v prvním pilíři tedy průběžném. Snahou ODS je zachovat princip solidarity v prvním pilíři a princip zásluhovosti by měl být přesunut do druhého pilíře, přičemž řešit by jej měl každý jedinec individuálně.

Důchodová reforma by se měla řešit dvěma hlavními body. První bodem podle návrhu ODS je: *„Změna parametrů stávajícího systému tj. úpravou věku odchodu do důchodu v návaznosti na prodlužující se délku života, změnami způsobu valorizace důchodů, změnami v zápočtu tzv. náhradních dob pojištění, což sníží deficitnost současného systému a zlepší jeho financování.“*¹⁶ Druhým bodem by pak mělo být: *„Uskutečnění zásadních systémových změn, včetně zabezpečení plynulého přechodu od systému starého k novému. Řešení vidí ODS v kombinaci dvou složek- solidárního, státem garantovaného rovného důchodu a individuálního, státem neurčovaného, a proto nerovného důchodu. Státem garantovaná část bude jako dosud založena na principu celospolečenské mezigenerační solidarity a na průběžném financování důchodů všemi ekonomicky aktivními občany. To poskytne každému občanu v důchodovém věku stejný základní rovný důchod, což přinese úsporu administrativních nákladů. Tento princip umožní snížit sociální pojistné, a na druhé straně zároveň klade větší důraz než dosud na individuální důchodové připojištění, případně investování a spoření.“*¹⁷ Všechny tyto změny chce provést ODS bez vážnějších dopadů na důchodce.

¹⁶ ODS [online]. 2009 [cit. 2011-01-13]. Řešení pro důstojné stáří . Dostupné z WWW: <.ods.cz/volby2009/program/reseni-pro-dustojne-stari>.

¹⁷ ODS [online]. 2009 [cit. 2011-01-13]. Řešení pro důstojné stáří . Dostupné z WWW: <.ods.cz/volby2009/program/reseni-pro-dustojne-stari>.

3.4.3 Návrh TOP 09

Tato politická strana s krátkodobou historií prosazuje návrh, ve kterém nechce upravovat důchody již stávajícím penzistů nebo občanům těsně před důchodem. Snahou této politické strany je ovlivnit důchod dnešní generace čtyřicetiletých a mladších. Top 09 předpokládá s vicesložkovým systémem. První složkou by měl být: „*průběžný systém, financovaný z povinného důchodového pojištění s výší odvodu 28%.*“ Druhá složka by pak byla: „*kapitalizační, u které by se občan mohl dobrovolně rozhodnout pro svůj vstup. V takovém případě se mu sníží odvod do průběžné složky na 24%, avšak bude mít povinnost platit na svůj kapitalizační účet nejméně 6 %. Má-li rodiče pobírající starobní důchod, je z jeho účtu rodičům pravidelně odesílána částka ve výši 2 %.*¹⁸“

Snahou TOP 09 je nastolit systém, ve kterém by výše důchodu byla složena z 50 % průběžným systémem a zbylých 50 % by tvořila kapitalizační složka a bonus od dětí.

3.4.4 Návrh Věcí veřejných

Věci veřejné jsou rovněž mladou politickou stranou, která má velké ambice. Jejich návrh spočívá ve třínožkovém důchodovém systému. První složkou by byl dnešní průběžný systém financovaný z odvodů na sociální pojištění. Druhá složka by byla dobrovolná a zahrnovala by: „*převedení 4 % z průběžného systému na soukromý penzijní účet v jediném státěm zřízeném penzijním fondu. Očekává se tímto krokem kumulovaný výnos po dostatečně dlouhou dobu a výrazné zlepšení výši celkové penze. V tomto spořicí systémů předpokládáme zřízení účtu klienta, takže by každý občan viděl, jak se situace na jeho účtu vyvíjí. Výnosnost fondu předpokládáme 2 % nad hodnotu inflace díky*

¹⁸TOP 09 [online]. 2010 [cit. 2011-01-13]. Volební program 2010: Reforma důchodového systému . Dostupné z WWW: <<http://www.top09.cz/proc-nas-volit/volebni-program/volebni-program-2010/reforma-duchodoveho-systemu-1354.html>>.

¹⁹Věci veřejné [online]. 2010 [cit. 2011-01-13]. Program VV: Sociální politika . Dostupné z WWW: <<http://www.veciverejne.cz/program-vv-socialni-politika.html>>.

investicím do státních dluhopisů.¹⁹“ Poslední třetí složkou by mělo být podle Věcí veřejných soukromé komerční penzijní připojištění.

Věci veřejné nechtějí navyšovat odchod do důchodu na 65 let a rovněž si kladou za cíl oddělit důchodový účet od státního rozpočtu.

3.4.5 Návrh KSČM

KSČM je levicová strana, která se zaměřuje především na mezigenerační solidaritnost důchodového systému. Snahou KSČM je, aby stát garantoval večerné prostředky. Důchodová reforma by měla zahrnovat parametrické změny k zachování stávajícího důchodového systému. Tato optimalizace by se měla týkat: *„důchodového systému povinného pro všechny občany, průběžného financování, dávkového definování, solidarity, regulovatelnosti. Cílem KSČM je dosažení průměrného dlouhodobého náhradového poměru na minimální úrovni 40 procent průměrné hrubé mzdy v daném roce ve státním důchodovém systému - důchodovém pojištění (možnost navýšení v penzijním připojištění).²⁰“*

²⁰ KSČM [online]. 2010 [cit. 2011-01-13]. Důchodová reforma: Udržení solidárního důchodového systému . Dostupné z WWW: <<http://www.kscm.cz/article.asp?thema=3028&item=34063>>.

4. Vývoj starobních důchodů a jejich vliv na stání rozpočet

Vývoj starobních důchodů je v případě České republiky značně komplikovaný. Každý rok dochází k řadě změn, které se promítnou do výše důchodů. V následující tabulce je stanovena průměrná výše důchodů společně s meziročním nárůstem za jednotlivé roky.

Tabulka 3 Průměrná výše starobního důchodu a meziroční nárůst

Rok	Průměrná měsíční výše důchodů (v Kč)	Meziroční nárůst (v Kč)
1999	5724	106,7
2000	5962	104,2
2001	6352	106,5
2002	6830	107,5
2003	7071	103,5
2004	7256	102,6
2005	7728	106,5
2006	8 173	105,8
2007	8 736	106,9
2008	9 347	107
2009	10 027	107,3

Zdroj: Ministerstvo práce a sociálních věcí

Z tabulky lze vyčíst, že meziroční nárůst je z hlediska vývoje rovnoměrný. Princip zvyšování důchodů spočívá v přesně nastaveném systému, který zabraňuje ohrožení výše i reálné hodnoty důchodů. Česká republika ke zvyšování důchodů využívá valorizaci. Princip zvyšování důchodů spočívá ve valorizaci ve výši sta procent hodnoty inflace a jedné třetiny růstu reálných mezd. Důchody se tedy zvýší ve chvíli, kdy růst indexu spotřebitelských cen a jedna třetina růstu reálných mezd dosáhne v součtu výše dvou procent.

Český systém využívá tři typy valorizace. První valorizací je *mzdová valorizace*, která zvyšuje důchody o růst průměrné nominální mzdy. Dále se v českém důchodovém systému objevuje *valorizace cenová*, kde dochází k nárůstu důchodů podle indexu

spotřebitelských cen (CPI). Poslední je *valorizace švýcarská*, kde dochází k nárůstu důchodu o polovinu průměrné nominální mzdy a polovinu růstu spotřebitelských cen. V tomto roce však bude odejmuta vládě valorizační pravomoc, kterou doposud měla. Princip valorizace však zůstane stejný a bude se pokračovat podle ověřeného vzorce, který bude automatickým mechanismem zakotven v zákoně. Tento mechanismus zaručuje, že v budoucnu nedojde k poklesu důchodů. „*Omezuje se prostor vlády, aby například populisticky před volbami zvyšovala penze více než ukládá zákon,*“²¹ vysvětlil Petr Nečas.

Další důležitou složkou, která se podílí na zvyšování důchodu, je nařízení vlády. Každoročně vláda upravuje prvky ovlivňující výši důchodů. Vládní nařízení zasahují do procentní výměry nebo základní výměry. Rovněž dochází v důsledku nařízení vlády ke změně vyměřovacího základu a výše přepočítacího koeficientu pro úpravu všeobecného vyměřovacího základu. Posledním bodem spadající pod nařízení vlády jsou navyšování částek pro stanovení výpočtového základu (hranice redukcí osobního vyměřovacího základu). Tato nařízení podstatně zasahují do vývoje a výše starobních důchodů. V rámci důchodové reformy současný ministr práce a sociálních věcí prohlásil: „*Dohodli jsme se ve vládní koalici, že o zvýšení důchodu nebude napříště rozhodovat vláda, ale bude to vyplývat ze zákona*“²², a čímž potvrdil slova Petra Nečase.

Kromě nařízení vlád jsou přijímány důležité novely i samotné zákony, které rovněž ovlivňují vývoj výše starobních důchodů. Všechny důležité změny jsou každoročně zveřejňovány na stránkách Ministerstva práce a sociálních věcí.²³

Důležitým ukazatelem při určování vývoje starobních důchodů je porovnání průměrné hrubé měsíční mzdy a průměrné čisté měsíční mzdy s průměrnou měsíční výší

²¹ *Vláda České republiky* [online]. 2011 [cit. 2011-02-20]. Málá důchodová reforma nesáhne na penze nejnižším příjmovým skupinám. Dostupné z WWW: <<http://www.vlada.cz/cz/media-centrum/aktualne/mala-duchodova-reforma-nesahne-na-penze-nejnizsim-prijmovym-skupinam-81511/>>.

²² *Idnes* [online]. 2011 [cit. 2011-03-29]. Zvyšování důchodů. Dostupné z WWW: <http://ekonomika.idnes.cz/duchody-se-budou-zvysovat-zakonom-u-zen-poroste-rychleji-duchodovy-vek1al/ekonomika.aspx?c=A110131_171657_ekonomika_kop>.

²³ *Ministerstvo práce a sociálních věcí* [online]. 2011 [cit. 2011-01-13]. Hlavní změny v důchodovém pojištění. Dostupné z WWW: <<http://www.mpsv.cz/cs/621>>.

důchodů. Toto srovnání nám ukazuje, kolika procent dosahuje průměrný důchod vzhledem k průměrné hrubé a čisté mzdě. Porovnání je uvedeno v následující tabulce.

Tabulka 4 Relace průměrného starobního důchodu k průměrné nominální mzdě

Rok	Průměrná hrubá měsíční mzda (A) v Kč	Průměrná čistá měsíční mzda (B) v Kč	Průměrná měsíční výše důchodu (C) v Kč	Podíl (C) / (A)	Podíl (C)/(B)
1995	8307	6 446	3578	43,1	55,5
1996	9825	7 654	4213	42,9	55,0
1997	10802	8 436	4840	44,8	57,4
1998	11801	9 228	5367	45,5	58,2
1999	12797	10 033	5724	44,7	57,1
2000	13614	10 660	5962	43,8	55,9
2001	14378	11 583	6352	42,9	54,8
2002	15524	12 432	6830	43	54,9
2003	16430	13 212	7071	41,8	53,5
2004	17466	14 036	7256	40,2	51,7
2005	18344	14 377	7728	40,7	53,8
2006	19546	15 620	8 173	40,4	52,3
2007	20957	17 115	8 736	40,3	51,0
2008	22691	17192	9 347	41,2	53,9
2009	23488	18 254	10 027	42,7	54,9

Zdroj: Ministerstvo práce a sociálních věcí

Tabulka ukazuje, že poslední vývoj podílu průměrné hrubé mzdy a průměrného důchodu je z hlediska dlouhodobého vývoje konstantní a pohybuje se okolo 41%. Tento ukazatel není však z hlediska významnosti tak důležitý jako ukazatel průměrné čisté měsíční mzdy a průměrné měsíční výše důchodů, který se dlouhodobě pohybuje na úrovni 54%. Důvodem je fakt, že důchody nepodléhají zdanění, a tedy důchodce nemusí platit daň z příjmů fyzických osob, zdravotní a sociální pojištění, pokud jeho důchodový příjem nepřevyšil částku 198 000 Kč za rok. Takto vysoký důchod však v České republice pobírá jen zlomek obyvatelstva, a to díky vysoké redukci osobního vyměřovacího základu. Rovněž u tohoto ukazatele lze vyčíst stabilitu vývoje z dlouhodobého hlediska na úrovni 53%.

4.1 Statistika starobních důchodů

Dopad starobních důchodů na státní rozpočet je nemalý. Starobní důchody tvoří nejproblematictější část mandatorních výdajů a v největší míře se podílejí na odlivu peněz ze státního rozpočtu. Pro jasnější přehled je vše nastíněno v následující tabulce.

Tabulka 5 Suma a podíl sociálních transferů na celkových mandatorních výdajích

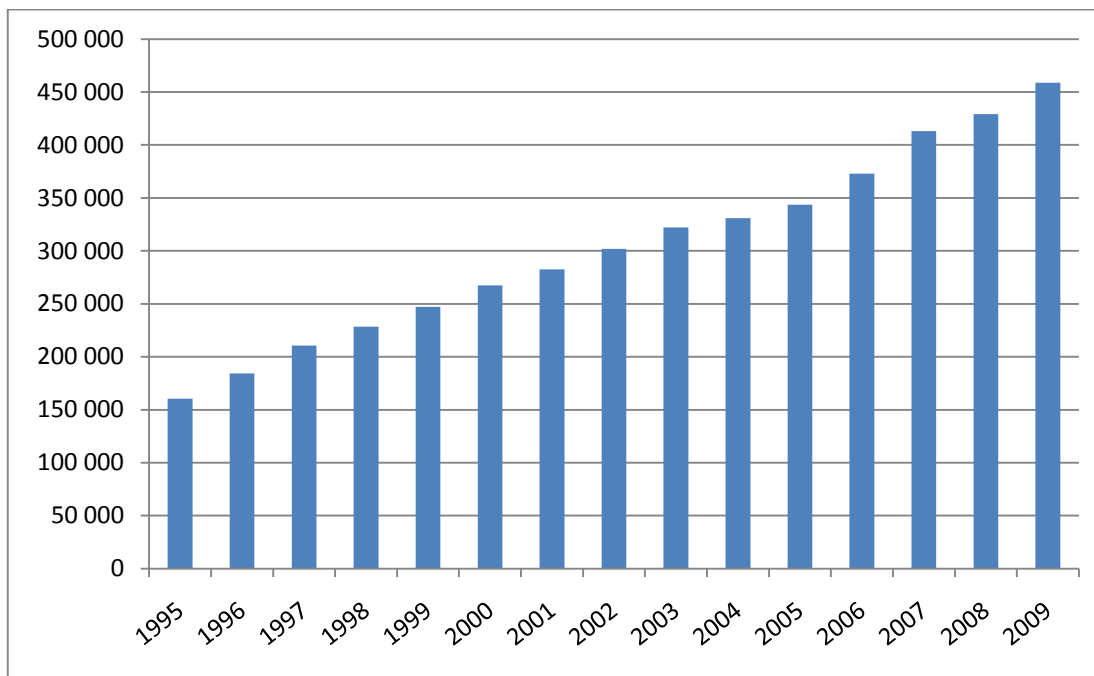
Rok 2009	Suma (v mld. Kč)	Podíl na celkových mandatorních výdajích v %
CELKOVÉ MANDATORNÍ VÝDAJE	621 981	
SOCIÁLNÍ TRANSFERY členěny na:	458 842	73,76
Dávky důchodového pojištění	339 788	54,63
Dávky nemocenského pojištění	26 233	4,22
Státní sociální podpora	41 168	6,62
Ostatní sociální dávky	7 107	1,14
Podpora v nezaměstnanosti – pasivní	15 078	2,42
Ochrana zaměstnanců při platební neschopnosti zaměstnavatele.	844	0,13
Mandatorní sociální dotace zaměstnavatelům	3 976	0,64
Transfery na dávky pomoci v hmotné nouzi a na dávky zdravotně postiženým	5 751	0,92
Transfery na příspěvek na péči podle zákona o sociálních službách	18 897	3,04

Zdroj: MFČR, Státní závěrečný účet 2009

Z tabulky vyplývá, že sociální transfery se podílí více jak z 73% na celkových mandatorních výdajích, čímž značně zatěžují státní rozpočet, který není připraven na stále větší prohlubování výdajů. Sociální transfery rostou každým rokem v důsledku zvyšování výplaty všech dílčích dávek a podpor sociálních transferů. Největší podíl na zvyšování sociálních transferů mají však dávky důchodového pojištění, které se podílejí na celkových

mandatorních výdajích necelými 55%. Růst sociálních transferů je naznačen v následujícím grafu.

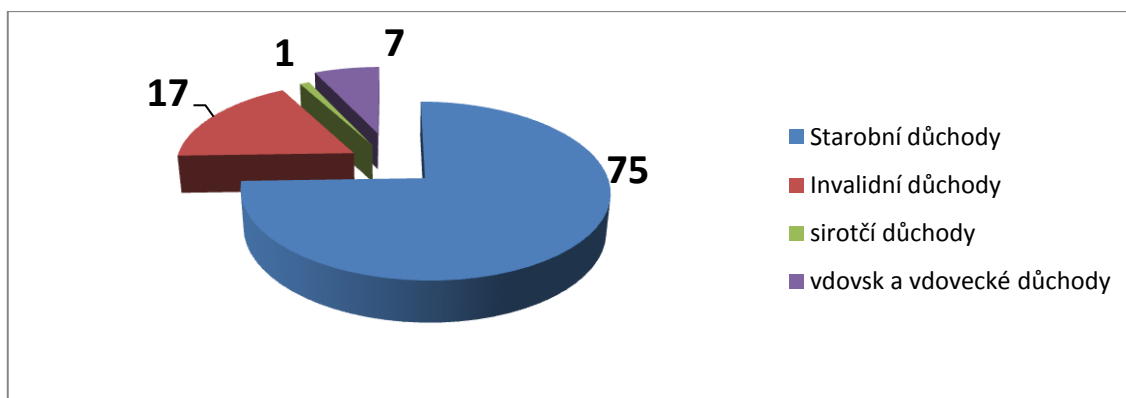
Graf 1 Vývoj sociálních transferů za období 1995 – 2009 (v mld. Kč)

Zdroj: Urbánek V. a kolektiv: *Veřejné finance II.*, tab. 8.5 Vývoj mandatorních výdajů v ČR v letech 1995-2002, s. 124
 MF ČR: Návrh státního závěrečného účtu ČR za roky 2004, 2006, 2007, 2009 vlastní zpracování

Z grafu je zřejmé, že nárůst mezi jednotlivými roky je více méně konstantní. Pro jasnější rozložení sociálních dávek důchodového pojištění je vytvořen následující graf:

Graf 2 Rozdělení dávek důchodového pojištění za rok 2009 (v %)

Zdroj: Česká správa sociálního zabezpečení, Důchodové pojištění za rok 2009

Graf naznačuje jasnou dominanci starobních důchodů nad ostatními důchody. V budoucnu lze očekávat stále větší navyšování starobních důchodů v důsledku mnohokrát již zmiňovaného nepříznivého demografického vývoje. Pro jasnější porozumění výše vývoje starobních důchodů je uvedena následující tabulka:

Tabulka 6 Počet důchodců a poplatníků pojistného v letech 2005 - 2009

Rok	2005	2006	2007	2008	2009
Počet důchodců celkem	2 631 838	2 674 191	2 703 847	2 738 474	2 770 585
Počet starobních důchodců	1 957 299	1 992 858	2 022 116	2 056 338	2 094 808
Počet poplatníků pojistného	4 793 502	4 853 764	4 903 828	5 145 600	4 849 275
Počet poplatníků na jednoho důchodce	1,82	1,82	1,81	1,88	1,75
Počet poplatníků na jednoho starobního důchodce	2,45	2,44	2,43	2,50	2,31

Zdroj: Počty důchodů, důchodců a poplatníků pojistného k 30. 9. 2010 [online]. Vystaveno 4.11.2010 [cit. 2011-21-2]. Dostupné z WWW:<<http://cms.cssz.cz/cz/informace/media/tiskove-zpravy/tiskove-zpravy-2010/2010-11-04-pocty-duchodu-duchodcu-a-poplatniku-pojistneho-ke-30-9-2010.htm>>

Z tabulky je možné vyčíst několik důležitých faktů. Počet poplatníků pojistného začíná klesat a počet starobních důchodů nadále stoupá, což má za následek snižování hodnoty poměru počtu poplatníků na jednoho důchodce a snižování počtu poplatníků na jednoho starobního důchodce.

Pokud by tento trend pokračoval ve snižující tendenci do budoucna došlo by s největší pravděpodobností ke zhroucení důchodového systému. Dalším důležitým faktem je neúměrný počet starobních důchodů v porovnání s celkovým počtem důchodů, který dosahuje 75%.

Důležitým ukazatelem je dynamika růstu celkových mandatorních výdajů a starobních důchodů. Jedná se o poměrový nárůst mezi jednotlivými roky, který nastiňuje následující tabulka:

Tabulka 7 Výdaje na starobní důchody a celkové mandatorní výdaje, jejich dynamiky a podíly v letech 1995 – 2009 (v mil. Kč)

Rok	Výše starobních důchodů (A) v tis. Mil	Dynamika vývoje starobních důchodů v%	Celkové mandatorní výdaje (B) v tis. mil	Dynamika vývoje celkových mandatorních výdajů v %	Podíl (A)/(B) v %
1995	72 035		193 682		37,19
1996	85 063	15,32	230 782	16,08	36,86
1997	104 198	18,36	266 593	13,43	39,09
1998	114 605	9,08	299 588	11,01	38,25
1999	123 666	7,33	310 713	3,58	39,80
2000	130 932	5,55	335 899	7,50	38,98
2001	140 657	6,91	358 198	6,23	39,27
2002	150 772	6,71	386 591	7,34	39,00
2003	164021	8,07	426 594	9,38	38,44
2004	167813	2,25	453 192	5,87	37,02
2005	179 660	6,59	471 748	3,93	38,08
2006	199 871	10,11	523 194	9,83	38,20
2007	211 647	5,56	554 470	5,64	38,17
2008	229 727	7,8	581 802	4,70	39,49
2009	250 873	8,43	621 981	6,46	40,33
průměr		8,43		7,93	

Zdroj: Urbánek, V. et al. *Veřejné finance II. : Soubor textů k předmětu*, Tab. 8.5 Vývoj mandatorních výdajů v ČR v letech 1995 - 2002

MFČR: Státní závěrečný účet 2003 - 2009

Z výše uvedeného tabulky vyplývá, že podíl starobních důchodů a celkových mandatorních výdajů vzrostl až k 40%, což poukazuje na vážnost starobních důchodů. Při porovnání delšího časového horizontu se ukazuje průměrná dynamika vyšší u starobních důchodů oproti celkovým mandatorním výdajům. Z dlouhodobého hlediska to znamená stále větší nárůst podílu starobních důchodů na celkových mandatorních výdajích. V dnešní době tento dynamický vývoj není nijak závažný, ale s přihlédnutím ke špatnému demografickému vývoji v budoucnu by to znamenalo nemožnost vyplacení důchodových dávek.

4.2 Problémy vývoje starobních důchodů a jejich dopad na státní rozpočet

Problémy ve vývoji starobních důchodů a odčerpávání peněz ze státního rozpočtu jsou zakořeněny v samotném důchodovém systému. Proto považujeme za vhodné nejprve nastínit, jak vůbec samotný důchodový systém v České republice vypadá.

Důchodový systém v ČR je dvoupilířový.

První pilíř tvoří tzv. PAYG („PAY TO GO“, v překladu „Plat', jak jdeš“) který je založen na povinném příspěvku ekonomicky aktivních jedinců do důchodového systému. Za tohoto fondu jsou ihned vypláceny důchody současným důchodcům. Tento systém vznikl v 30. letech 20. století a byl velmi populární, neboť v té době byl velký přebytek aktivních jedinců přispívajících do důchodového systému nad samotnými důchodci, který vyplýval ze stabilního populačního růstu. Postupem času dochází k prodlužování délky života a to s sebou nese značné komplikace, neboť dochází k nárůstu doby důchodců v důchodu.

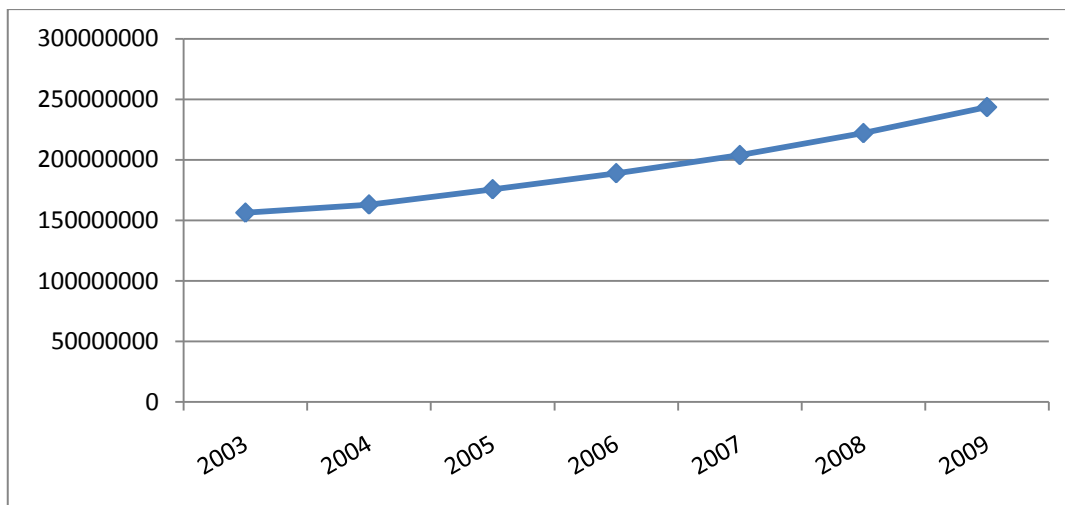
Druhým pilířem je dobrovolné penzijní připojištění, které může využívat každý občan podle svého vlastního uvážení a nepředstavuje významný zdroj důchodových příjmů v České republice. Je postaven na principu příspěvků, které jsou vyplaceny střadateli po dovršení důchodového věku buď ve formě jednorázové nebo paušální.

Problémem tohoto pilíře je krátkozrakost jednotlivých občanů, neboť mladá generace nekouká na své důchodové zajištění a na důchod si nespoří. Tato krátkozrakost přinese ve svém důsledku snížení jejich životní úrovně v důchodu. V některých zemích je nastaven tento pilíř povinně.

Dalším problémem tohoto pilíře je správa fondů, o kterou se starají pojišťovny. Stát by měl dohlížet na investiční strategie pojišťoven, aby nedošlo k jejich krachu, a v důsledku toho tedy ke ztrátě naspořených peněz jednotlivých střadatelů.

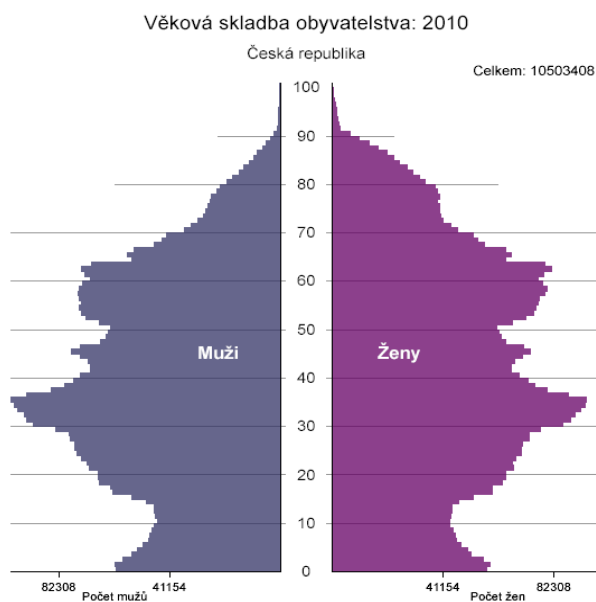
V důchodovém systému je nutné dosáhnout určitých změn, neboť výdaje na důchody rok co rok stoupají a zatěžují statní rozpočet. Pro lepší přehlednost je nárůst zaznamenán v následující grafu:

Graf 3 Vývoj výdajů na starobní důchody za rok 2003 až 2009 (v tis. Kč)

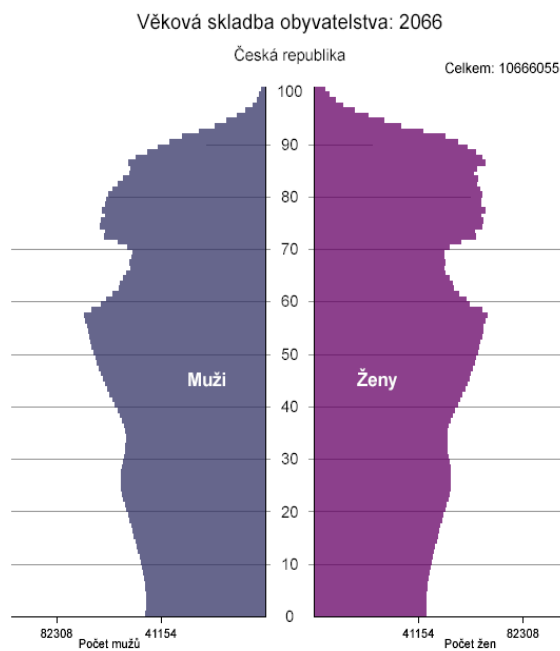

Zdroj: Český statistický úřad, vlastní zpracování

Z grafu je vidět nepřetržitý růst výdajů, který je důsledkem demografického vývoje. Tento vývoj mluví jasně v neprospěch systému PAYG. Demografický vývoj je v České republice nepříznivý, jak ukazují následující grafy. Tyto grafy poukazují na věkovou strukturu obyvatelstva v roce 2010 a 2066.

Zdroj: Český statistický úřad

Zdroj: Český statistický úřad

Z grafů je jasně vidět, že problém spočívá v stále se prodlužující délce života občanů, tedy pobývání delšího časového úseku v důchodu, a nižší porodnosti. Z těchto důvodů dochází ke snížení poměru ekonomicky aktivních obyvatel vůči důchodcům, a tedy k neschopnosti financování důchodů pouze systémem PAYG. Počet důchodů se tedy logicky zvyšuje a bez potřebných zásahů by došlo ke zhroucení důchodového systému.

Z prostého ekonomického pohledu je nutnost důchodové reformy zásadní. V roce 2011 již dosahuje důchodový účet deficitu přes 30 mld. Kč. Pokud bychom chtěli pohlížet na průběžný systém jako na ostatní soukromé společnosti, musel by být v insolvenční. Změny však nemohou být provedeny ze dne na den, nýbrž jde o dlouhodobá a pozvolná zavádění pozměňovacích opatření, se kterými by měli být občané ztotožnění. První změny důchodového systému již zahájila vláda v roce 2007 a jsou obsaženy v zákoně č. 306/2008 Sb. Tyto změny se týkají především prodlužování doby odchodu do důchodu a výdajové stránky základního důchodového pojištění (viz důchodový věk v předchozí kapitole) a prodlužování doby pojištění z 25 na 35 let (celé znění zákona k nahlédnutí na stránkách MPSV²⁴). Schválením těchto změn došlo k samotné realizaci první části důchodové

²⁴ Ministerstvo práce a sociálních věcí [online]. 2008 [cit. 2011-02-12]. Hlavní změny v důchodovém pojištění. Dostupné z WWW: <<http://www.mpsv.cz/cs/5409>>.

reformy. Další kroky důchodové reformy nejsou schváleny, avšak budou se týkat financování základního důchodového pojištění a soukromých důchodů s cílem podpořit individuální spoření na důchod, stejně tak bude řešena otázka rozdělení zdrojů pro příjmy ve stáří, kde mají pojištěnci možnost vyvázat se ze základního důchodového pojištění do soukromého, což by mělo vést k dlouhodobé stabilizaci důchodového pojištění.

Snahou projednávané důchodové reformy je změnit způsob financování důchodů, tedy provést změnu v průběžném systému. Ten je nastaven tak, že důchodci jsou odkázáni na ekonomicky aktivní obyvatelstvo, které odvádí 28 % ceny své práce na to, aby byly finanční prostředky na důchody. V tomto systému leží riziko pouze na demografickém vývoji, avšak nemusí ležet pouze na něm. S příchodem nové důchodové reformy by mělo být nastoleno částečné vyvázání z důchodového pojištění, které by odpovídalo individuálnímu spoření občana na kapitálových trzích. Rozdělení rizika však bude záviset na střadateli, neboť tento navrhovaný systém bude dobrovolný. V praxi to bude znamenat, že občan bude mít na výběr mezi dosavadní variantou, čili platit 28% ceny své práce na důchody a nést stoprocentní riziko demografie, nebo platit do demografického systému 25 % a zbývající 3% si bude moci uložit do kapitálových účtů, ale musí je rozšířit o další 2 %. Snahou těchto změn bude docílit odpovědnost občanů. Tento princip umožní rovněž i rozdělení solidarity a zásluhovosti. V současném systému je zásluhovost i solidarita v průběžném pilíři, avšak s příchodem důchodové reformy by se rozložení mělo změnit tím, že solidarita bude zakotvena v průběžném pilíři a zásluhovost v individuálním pilíři. Jinak řečeno, lidé budou dostávat z prvního pilíře více méně stejný důchod a příjmy z druhého pilíře budou odvozeny z výše platu, který je u všech občanů rozdílný.

Vláda navrhuje financovat důchodovou reformu ze sjednocené sazby DPH ve výši 17,5%, vyjma základních potravin, které budou mít sazbu DPH 10%, neboť odebrání 3% z demografického pilíře bude znamenat ztrátu 20 mld. ročně. Snahou vlády je tedy přesunout daňové zatížení do oblasti nepřímých daní, a tak získat potřebné peníze na krytí těchto ztrát.

V následujících výpočtech je v praxi ukázáno, jak nezášahově a velmi solidárně je v dnešní době nastaven důchodový systém. Příklad je demonstrován na výpočtu starobního důchodu přiznaného v roce 2011. Obecné zadání pro všechny příklady je stejné. Muž dovršil důchodového věku k 18. 1. 2011. K tomuto dni byla doba jeho pojištění 43 let a 26 dní. Do důchodu se rozhodl nastoupit k 1. 5. 2011.

Výpočet je uveden na třech příkladech, která se budou lišit průměrnou mzdou. Ta bude stanovena ve výši 15 000 Kč, 23 000 Kč a 29 000 Kč. Důležité je rovněž zohlednit nárůst mzdy za jednotlivá léta. Tento problém je řešen snížením průměrné mzdy o 7% za každý předešlý rok.

Pro výpočet výše starobního důchodu je zapotřebí spočítat dílčí veličiny, které budou pro všechny příklady totožné. První veličinou, kterou musíme určit, je výše vyměřovacího základu. Další veličinou je koeficient nárůstu všeobecného vyměřovacího základu, který nalezneme v zákoně. Předposlední veličinou je rozhodné období, které bude započteno od roku 1986 až do roku 2010. Z něj vypočteme počet kalendářních dnů včetně přestupných let (v našem případě je to: $25 \text{ let} \times 365 = 9\,125$ kalendářních dní. Konečný počet kalendářních dní je tedy $9\,125 + 6$ dní za přestupné roky = 9131 kalendářních dní). A na závěr poslední dílčí veličinou je počet vyloučených dní, který je 160.

1) Příklad s měsíční průměrnou mzdou 15 000 Kč v roce 2010

Doba pojištění	Vyměřovací základ	KNVVZ	RVZ	Po zaokrouhlení	Vyloučené dny
1.1.1986- 31.12.1986	42 163	8,3465	351 913,47	351 914	
1.1.1987 - 31.12.1987	45 337	8,1755	370 652,64	370 653	
1.1.1988 - 31.12.1988	48 749	7,9932	389 660,50	389 661	
1.1.1989 - 31.12.1989	52 418	7,8041	409 075,31	409 076	
1.1.1990 - 31.12.1990	56 363	7,5286	424 334,48	424 335	16
1.1.1991 - 31.12.1991	60 606	6,5240	395 393,54	395 394	
1.1.1992 - 31.12.1992	65 168	5,3271	347 156,45	347 157	31
1.1.1993 - 31.12.1993	70 073	4,2529	298 013,46	298 014	
1.1.1994 - 31.12.1994	75 347	3,5874	270 299,82	270 300	
1.1.1995 - 31.12.1995	81 019	3,0273	245 268,81	245 269	
1.1.1996 - 31.12.1996	87 116	2,5567	222 729,47	222 730	54
1.1.1997 - 31.12.1997	93 674	2,3129	216 658,59	216 659	11
1.1.1998 - 31.12.1998	75 347	2,1157	159 411,64	159 412	
1.1.1999 - 31.12.1999	81 019	1,9549	158 384,04	158 385	
1.1.2000 - 31.12.2000	87 116	1,8339	159 762,03	159 763	
1.1.2001 - 31.12.2001	93 674	1,6898	158 290,32	158 291	
1.1.2002 - 31.12.2002	100 725	1,5746	158 601,58	158 602	
1.1.2003 - 31.12.2003	108 306	1,4753	159 783,84	159 784	
1.1.2004 - 31.12.2004	116 458	1,3815	160 886,72	160 887	
1.1.2005 - 31.12.2005	125 224	1,3153	164 707,12	164 708	
1.1.2006 - 31.12.2006	134 649	1,2339	166 143,40	166 144	26
1.1.2007 - 31.12.2007	144 784	1,1492	166 385,77	166 386	
1.1.2008 - 31.12.2008	155 682	1,0627	165 443,26	165 444	22
1.1.2009 - 31.12.2009	167 400	1,0269	171 903,06	171 904	
1.1.2010 - 31.12.2010	180 000	1,0000	180 000	180 000	
Celkem				5 890 872	160

Osobní vyměřovací základ vypočítáme z úhrnu ročních vyměřovacích základů a počtu vyloučených dob: $OVZ = 30,4167 \times [5\,890\,872 / (9131 - 160)] = 19\,973,34593$
 OVZ po zaokrouhlení činí 19 974 Kč.

Výpočtový základ po zaokrouhlení: $11\,000 + 30\% \text{ z } (19\,974 - 11\,000) = 13\,693 \text{ Kč}$

Výše starobního důchodu po zaokrouhlení: $2\,230 + \{[43 \times 1,5 / 100] \times 13\,693\} + \{[(1 \times 1,5) / 100] \times 13\,693\} = 11\,268 \text{ Kč}$

2) Příklad s měsíční průměrnou mzdou 23 000 Kč v roce 2010

Doba pojištění	Vyměřovací základ	KNVVZ	RVZ	Po zaokrouhlení	Vyloučené dny
1.1.1986- 31.12.1986	52 002	8,3465	434 034,69	434 035	
1.1.1987 - 31.12.1987	55 916	8,1755	457 141,25	457 142	
1.1.1988 - 31.12.1988	60 124	7,9932	480 583,15	480 584	
1.1.1989 - 31.12.1989	64 650	7,8041	504 535,06	504 536	
1.1.1990 - 31.12.1990	69 516	7,5286	523 358,15	523 359	16
1.1.1991 - 31.12.1991	74 748	6,5240	487 655,95	487 656	
1.1.1992 - 31.12.1992	80 374	5,3271	428 160,33	428 161	31
1.1.1993 - 31.12.1993	86 424	4,2529	367 552,62	367 553	
1.1.1994 - 31.12.1994	92 929	3,5874	333 373,49	333 374	
1.1.1995 - 31.12.1995	99 924	3,0273	302 499,92	302 500	
1.1.1996- 31.12.1996	107 445	2,5567	274 704,63	274 705	54
1.1.1997 - 31.12.1997	115 533	2,3129	267 216,27	267 217	11
1.1.1998 - 31.12.1998	124 229	2,1157	262 831,29	262 832	
1.1.1999 - 31.12.1999	133 579	1,9549	261 133,58	261 134	
1.1.2000 - 31.12.2000	143 633	1,8339	263 408,55	263 409	
1.1.2001 - 31.12.2001	154 445	1,6898	260 981,16	260 982	
1.1.2002 - 31.12.2002	160 070	1,5746	252 046,22	252 047	
1.1.2003 - 31.12.2003	178 569	1,4753	263 442,84	263 443	
1.1.2004 - 31.12.2004	192 010	1,3815	265 261,81	265 262	
1.1.2005 - 31.12.2005	206 462	1,3153	271 559,46	271 560	
1.1.2006 - 31.12.2006	134 649	1,2339	166 143,40	166 144	26
1.1.2007 - 31.12.2007	222 003	1,1492	255 125,84	255 126	
1.1.2008 - 31.12.2008	238 712	1,0627	253 679,24	253 680	22
1.1.2009 - 31.12.209	256 680	1,0269	263 584,69	263 585	
1.1.2010 - 31.12.2010	276 000	1,0000	276 000	276 000	
Celkem				8 176 026	160

Osobní vyměřovací základ vypočítáme z úhrnu ročních vyměřovacích základů a počtu vyloučených dob: $OVZ = 30,4167 \times [8\,176\,026 / (9131 - 160)] = 27\,721,2941$

OVZ po zaokrouhlení činí 27 722 Kč.

Výpočtový základ po zaokrouhlení: $11\,000 + 30\% \text{ z } (27\,722 - 11\,000) = 16\,017 \text{ Kč}$

Výše starobního důchodu po zaokrouhlení: $2\,230 + \{[43 \times 1,5 / 100] \times 16\,017\} + \{[(1 \times 1,5) / 100] \times 16\,017\} = 12\,802 \text{ Kč}$

3) Příklad s měsíční průměrnou mzdou 29 000 Kč v roce 2010

Doba pojištění	Vyměřovací základ	KNVVZ	RVZ	Po zaokrouhlení	Vyloučené dny
1.1.1986- 31.12.1986	60 977	8,3465	508 944,53	508 945	
1.1.1987 - 31.12.1987	65 567	8,1755	536 043,00	536 044	
1.1.1988 - 31.12.1988	70 502	7,9932	563 536,58	563 537	
1.1.1989 - 31.12.1989	75 809	7,8041	591 621,01	591 622	
1.1.1990 - 31.12.1990	81 515	7,5286	613 693,82	613 694	16
1.1.1991 - 31.12.1991	87 651	6,5240	571 835,12	571 835	
1.1.1992 - 31.12.1992	94 248	5,3271	502 068,52	502 069	31
1.1.1993 - 31.12.1993	101 342	4,2529	430 997,39	430 998	
1.1.1994 - 31.12.1994	108 970	3,5874	390 918,97	390 919	
1.1.1995 - 31.12.1995	117 172	3,0273	354 714,79	354 715	
1.1.1996- 31.12.1996	125 991	2,5567	322 121,18	322 122	54
1.1.1997 - 31.12.1997	135 475	2,3129	313 340,12	313 341	11
1.1.1998 - 31.12.1998	145 672	2,1157	308 198,25	308 199	
1.1.1999 - 31.12.1999	156 636	1,9549	306 207,71	306 208	
1.1.2000 - 31.12.2000	168 426	1,8339	308 876,44	308 877	
1.1.2001 - 31.12.2001	181 103	1,6898	306 027,84	306 028	
1.1.2002 - 31.12.2002	194 734	1,5746	306 628,15	306 629	
1.1.2003 - 31.12.2003	209 392	1,4753	308 916,01	308 917	
1.1.2004 - 31.12.2004	225 153	1,3815	311 048,86	311 049	
1.1.2005 - 31.12.2005	242 100	1,3153	318 434,13	318 435	
1.1.2006 - 31.12.2006	260 322	1,2339	321 211,31	321 212	26
1.1.2007 - 31.12.2007	279 916	1,1492	321 679,46	321 680	
1.1.2008 - 31.12.2008	300 985	1,0627	319 856,75	319 857	22
1.1.2009 - 31.12.209	323 640	1,0269	332 345,91	332 346	
1.1.2010 - 31.12.2010	348 000	1,0000	348 000	348 000	
Celkem				9 817 278	160

Osobní vyměřovací základ vypočítáme z úhrnu ročních vyměřovacích základů a počtu vyloučených dob: $OVZ = 30,4167 \times [9\,817\,278 / (9131 - 160)] = 33\,286,055$

OVZ po zaokrouhlení činí 33 287 Kč.

Výpočtový základ po zaokrouhlení: $11\,000 + 30\% \text{ z } (28\,200 - 11\,000) + 10\% \text{ z } (33\,287 - 28\,200) = 16\,669 \text{ Kč}$

Výše starobního důchodu po zaokrouhlení: $2\,230 + \{[43 \times 1,5 / 100] \times 16\,669\} + \{[(1 \times 1,5) / 100] \times 16\,669\} = 13\,232 \text{ Kč}$

Pro lepší přehlednost je v následující tabulce nastíněn poměr měsíční mzdy ke starobnímu důchodu.

Tabulka 7 Poměr měsíční mzdy ke starobnímu důchodu

Měsíční mzda (v Kč)	Výše starobního důchodu (v Kč)
15 000	11 286
23 000	12 802
29 000	13 322

Zdroj: vlastní zpracování

Z tabulky je zřejmé, jak nespravedlivý důchodový systém v České republice v současnosti je. Občan, který pobírá výplatu 15 000 Kč, ze které mu je odváděno 28% (4200 Kč), dosahuje důchodu 11 286 Kč. Občan, který pobírá výplatu 29 000 a odvádění státu rovněž 28% z ceny své práce (8 120 Kč, tedy o necelou polovinu víc), dostává důchod pouze ve výši 13 222 Kč.

5. Zhodnocení výsledků

Nejobjemnější skupinou mandatorních výdajů jsou zákonné mandatorní výdaje, které se v roce 2009 podílely na celkových mandatorních výdajích z více jak 94%. Z těchto zákonných mandatorních výdajů tvoří 80% sociální transfery, do kterých spadají dávky důchodového pojištění, které jsou největší zátěží pro rozpočet České republiky. Snahou vlády by mělo být tyto výdaje razantním způsobem snížit, jelikož už dnes je tento systém důchodů deficitní. Dále sem spadají dávky nemocenského pojištění, dávky státní sociální podpory a ostatní sociální dávky. Další skupinou jsou zákonné mandatorní výdaje nemající charakter sociálních transferů. Ty oproti sociálním transferům nepředstavují tak významnou výdajovou položku, proto je lze považovat za zanedbatelné. Do této skupiny jsou zahrnuty platby státu do zdravotního pojištění, u kterých je zřejmý trojnásobný nárůst výdajů mezi léty 1995 až 2009. Problémem je přibývajících počet lidí, za které musí stát platit pojištění. Další skupinou jsou výdaje na dluhovou službu, jež se přímo váží na dluh. Tento dluh v roce 2011 přesáhl 1,4 bilionu Kč a každý obyvatel České republiky dluží víc než 138 000 Kč. Státní dluh se prohlubuje díky každoročnímu deficitnímu hospodaření a úrokům, které se z tohoto dluhu musí platit. Tempo růstu státního dluhu je neúnosné a

měli by se přijmout zásadní opatření k jeho zmírnění. Posledními částmi jsou příspěvek na podporu stavebního spoření a státní příspěvek k penzijnímu připojištění.

Jako zanedbatelné výdaje můžeme hodnotit ostatní mandatorní výdaje, které jsou upraveny jinými právními normami a závazky, a to vzhledem k zákonným mandatorním výdajům. U mandatorních výdajů vyplývajících ze smluvních závazků je zřejmý důvod jejich navýšení, kterým je EU. Stát po vstupu do EU musí odvádět finanční prostředky do rozpočtu EU, jež jsou zahrnovány právě do těchto smluvních závazků.

Quasi mandatorní výdaje jsou zařazeny na konec, protože tyto výdaje nejsou zcela ryzími mandatorními výdaji. Stát je do mandatorních výdajů zahrnuje, jelikož jsou důležité pro chod státu. Nejvýznamnější částí jsou platy pracovníků rozpočtových a příspěvkových organizací, rozpočtová stránka Ministerstva obrany a aktivní politika zaměstnanosti.

Práce byla zaměřena na starobní důchody. Snahou bylo popsat starobní důchody jako takové a vytyčit podmínky pro splnění důchodů. Dále byla uvedena průměrná měsíční výše důchodů za období 1999 až 2009, která neprošla žádnými dramatickými změnami. Meziroční nárůst v tomto období byl v průměru 105%, jak poukazuje tabulka číslo 3. Tabulka číslo 5 poukazuje na rozdílný vývoj počtu starobních důchodců za období 2005 až 2009. Počet starobních důchodců v tomto období je progresivní, to dokazuje nárůst počtu starobních důchodců o 137 500. Rovněž tak počet poplatníků pojistného je progresivní, avšak dosahuje nárůstu pouze ve výši 55 773. Tento vývoj zapříčiňuje klesající tendenci počtu poplatníka na jednoho starobního důchodce. Průměrná dynamika vývoje starobního důchodu, která dosáhla v období 2005 až 2009 průměrného vývoje 8,43, je podstatně vyšší, než průměrná dynamika vývoje celkových mandatorních výdajů za stejné období, která činí pouze 7,93. Tento fakt vyplývá z tabulky číslo 7. Demografický vývoj je nepříznivý, důkaz nalezneme v grafech Věková skladba obyvatelstva v roce 2010 a 2066. Byly zde rovněž uvedeny konkrétní příklady výpočtu mezd a došlo se k závěru, že tento systém je nezásluhový. Lidé, kteří odvádějí do důchodového systému nemalé finanční obnosy, nejsou podle zásluhy v důchodu odměněni. Dalším faktem je nutnost podrobit důchodový systém penzijní reformě (reforma by se však neměla týkat zvýšení důchodů nýbrž, jeho dlouhodobého udržení). Bez tohoto zásahu nemůže systém dále fungovat, neboť se stává deficitním. Tento deficit má příčiny v důchodovém systému PAYG, který se podílí na výplatě důchodu z 95% a dnes již nedokáže ufinancovat enormní nárůst důchodů vzhledem

ke snížení poměru ekonomicky aktivních obyvatel přispívajících do důchodového systému ve prospěch lidí pobírající důchod. Druhý pilíř, který zde funguje, představuje pouze 5% podíl na důchodech, tudíž je z hlediska objemu peněžních prostředků nevýznamný. Problém tohoto pilíře spočívá v krátkozrakosti lidí. Penzijní reforma by si měla klást za cíl vyřešení výše zmíněných problémů a dosažení stability důchodového systému.

6. Závěr

Z výše uvedených výpočtů, tabulek a grafů je zřejmé, že důchodový systém České republiky potřebuje projít řadou změn. V této podobě je neudržitelný a všechny aspekty poukazují na nutnost důchodové reformy. Průměrná dynamika starobních důchodů za období 1995 až 2009 převyšuje dynamiku celkových mandatorních výdajů vypočtených za stejné období. Tento vývoj by mohl mít v budoucnu fatální důsledky, neboť by stát nedokázal zajistit finanční prostředky pro nic jiného než pro vyplácení starobních důchodů. V současné době občané nepocítují dopady špatně fungujícího důchodového aparátu na svých důchodech. Problémy by nastaly, pokud by vláda nezačala jednat a nedohodla by se na provedení vhodných úprav důchodového systému. Při neschválení důchodové reformy dojde v budoucnu k finanční tísní a stát nebude moct dostát svým závazkům vůči občanům v podobě starobních důchodů. Tíhu důchodového systému nemůže nést pouze průběžný systém, jak je tomu dnes. Změny v konceptu důchodového systému jsou nevyhnutelné. Tyto změny by měly především obsahovat zapojení občanů do důchodového systému v podobě podílení se na vlastních důchodech. Český systém už nemůže pouze spoléhat na parametrické změny. Dalším úskalím je omezené přihlížení státu k zásluhovosti a preferování solidarity. Člověk, který přispívá podstatně vyšší finanční částkou do důchodového pojištění, je solidární k ostatním obyvatelům. Zásluhovost, která by se měla promítnout v jeho důchodu, je však zanedbatelná. Takto nastavený systém je nespravedlivý především k lidem s vyššími příjmy.

7 Seznam použitých zdrojů

Použitá literatura:

- 1) BREJCHA, Aleš; ŠANTRŮČEK, Václav. *Právo důchodového pojištění*. Praha : Linde Praha a.s., 1998. 427 s. ISBN 80-7201-124-3.
- 2) HAMERNÍKOVÁ, Bojka; MAAYTOVÁ, Alena. *Veřejné finance*. Praha : Wolters Kluwer, 2007. ISBN 978-80-7357-301-0.
- 3) KREBS, Vojtěch, et al. *Sociální politika*. Praha : ASPI, 2007. 502 s. ISBN 978-80-7357-276-1.
- 4) PŘIB, Jan. *Kdy do důchodu a za kolik*. Praha : Granada, 2006. 128 s. ISBN 80-247-1433-7
- 5) URBÁNEK, Václav, et al. *Veřejné finance II : soubor textů k předmětu*. Praha : Oeconomica, 2005. 179 s. ISBN 80-245-0931-8.

Internetové zdroje:

- 1) ČSSD [online]. 2010 [cit. 2011-01-13]. Dlouhodobý program ČSSD – zkrácená verze s. 38 . Dostupné z WWW: <http://www.cssd.cz/soubory/ke-stazeni/dokumenty/maly_volebni_program.pdf>.
- 2) *Epřipojištění* [online]. 2010 [cit. 201-11-12]. Státní příspěvek k penzijnímu připojištění. Dostupné z WWW: <<http://epripojisteni.cz/statni-prispevek-k-penzijnimu-pripojisteni>>.
- 3) *Europarlament* [online]. 2010 [cit. 2010-11-12]. Definice starobního důchodu. Dostupné z WWW: <http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/empl/cm/831/831338/831338cs.pdf>.
- 4) *Idnes* [online]. 2011 [cit. 2011-03-29]. Zvyšování důchodů. Dostupné z WWW: <http://ekonomika.idnes.cz/duchody-se-budou-zvysovat-zakonom-u-zen-porosterychleji-duchodovy-vek1al/ekonomika.aspx?c=A110131_171657_ekonomika_kop>.
- 5) *KSČM* [online]. 2010 [cit. 2011-01-13]. Důchodová reforma: Udržení solidárního důchodového systému . Dostupné z WWW: <<http://www.kscm.cz/article.asp?thema=3028&item=34063>>.
- 6) *Ministerstvo práce a sociálních věcí* [online]. 2011 [cit. 2011-01-12]. Nemocenské pojištění. Dostupné z WWW: <<http://www.mpsv.cz/cs/7#u>>.

- 7) *Ministerstvo práce a sociálních věcí* [online]. 2008 [cit. 2011-02-12]. Hlavní změny v důchodovém pojištění. Dostupné z WWW: <<http://www.mpsv.cz/cs/5409>>.
- 8) Ministerstvo práce a sociálních věcí [online]. 2010 [cit. 2010-12-13]. Zákon č.155/1995 Sb., o důchodovém pojištění. Dostupné z WWW: <http://www.mpsv.cz/ppropo.php?ID=z155_1995o>.
- 9) *Ministerstvo práce a sociálních věcí* [online]. 2010 [cit. 2011-12-12]. Zákon č. 306/2008 Sb. Dostupné z WWW: <<http://www.mpsv.cz/cs/5409>>.
- 10) *Ministerstvo práce a sociálních věcí* [online]. 2011 [cit. 2011-01-13]. Hlavní změny v důchodovém pojištění. Dostupné z WWW: <<http://www.mpsv.cz/cs/621>>.
- 11) *ODS* [online]. 2009 [cit. 2011-01-13]. Řešení pro důstojné stáří . Dostupné z WWW: <ods.cz/volby2009/program/reseni-pro-dustojne-stari>.
- 12) Právní předpisy [online]. 2011 [cit. 2011-02-01]. Zákon č. 48/1997 Sb. Dostupné z WWW:<http://www.pravnipredpisy.cz/predpisy/ZAKONY/1997/048997/Sb_048997_-----_.php>.
- 13) *TOP 09* [online]. 2010 [cit. 2011-01-13]. Volební program 2010: Reforma důchodového systému . Dostupné z WWW: <<http://www.top09.cz/proc-nas-volit/volebni-program/volebni-program-2010/reforma-duchodoveho-systemu-1354.html>>.
- 14) *Věci veřejné* [online]. 2010 [cit. 2011-01-13]. Program VV: Sociální politika . Dostupné z WWW: <<http://www.veciverejne.cz/program-vv-socialni-politika.html>>.
- 15) *Vláda České republiky* [online]. 2011 [cit. 2011-02-20]. Malá důchodová reforma nesáhne na penze nejnižším příjmovým skupinám. Dostupné z WWW: <<http://www.vlada.cz/cz/media-centrum/aktualne/mala-duchodova-reforma-nesahne-na-penze-nejnizsim-prijmovym-skupinam-81511/>>.

8. Přílohy

8.1 Důchodový věk pojištěnců narozených v období 1936 až 1968

Rok narození	Důchodový věk činí u						
	Mužů	žen s počtem vychovaných dětí					
		0	1	2	3	4	5 a více
1936	60r+2m	57r	56r	55r	54r	54r	53r
1937	60r+4m	57r	56r	55r	54r	54r	53r
1938	60r+6m	57r	56r	55r	54r	54r	53r
1939	60r+8m	57r+4m	56r	55r	54r	54r	53r
1940	60r+10m	57r+8m	56r+4m	55r	54r	54r	53r
1941	61r	58r	56r+8m	55r+4m	54r	54r	53r
1942	61r+2m	58r+4m	57r	55r+8m	54r+4m	54r+4m	53r
1943	61r+4m	58r+8m	57r+4m	56r	54r+8m	54r+8m	53r+4m
1944	61r+6m	59r	57r+8m	56r+4m	55r	55r	53r+8m
1945	61r+8m	59r+4m	58r	56r+8m	55r+4m	55r+4m	54r
1946	61r+10m	59r+8m	58r+4m	57r	55r+8m	55r+8m	54r+4m
1947	62r	60r	58r+8m	57r+4m	56r	56r	54r+8m
1948	62r+2m	60r+4m	59r	57r+8m	56r+4m	56r+4m	55r
1949	62r+4m	60r+8m	59r+4m	58r	56r+8m	56r+8m	55r+4m
1950	62r+6m	61r	59r+8m	58r+4m	57r	57r	55r+8m
1951	62r+8m	61r+4m	60r	58r+8m	57r+4m	57r+4m	56r
1952	62r+10m	61r+8m	60r+4m	59r	57r+8m	57r+8m	56r+4m
1953	63r	62r	60r+8m	59r+4m	58r	58r	56r+8m
1954	63r+2m	62r+4m	61r	59r+8m	58r+4m	58r+4m	57r
1955	63r+4m	62r+8m	61r+4m	60r	58r+8m	58r+8m	57r+4m
1956	63r+6m	63r	61r+8m	60r+4m	59r	59r	57r+8m
1957	63r+8m	63r+4m	62r	60r+8m	59r+4m	59r+4m	58r
1958	63r+10m	63r+8m	62r+4m	61r	59r+8m	59r+8m	58r+4m
1959	64r	64r	62r+8m	61r+4m	60r	60r	58r+8m
1960	64r+2m	64r+2m	63r	61r+8m	60r+4m	60r+4m	59r
1961	64r+4m	64r+4m	63r+4m	62r	60r+8m	60r+8m	59r+4m
1962	64r+6m	64r+6m	63r+8m	62r+4m	61r	61r	59r+8m
1963	64r+8m	64r+8m	64r	62r+8m	61r+4m	61r+4m	60r
1964	64r+10m	64r+10m	64r+4m	63r	61r+8m	61r+8m	60r+4m
1965	65r	65r	64r+8m	63r+4m	62r	62r	60r+8m
1966	65r	65r	65r	63r+8m	62r+4m	62r	61r
1967	65r	65r	65r	64r	62r+8m	62r	61r+4m
1968	65r	65r	65r	64r	63r	62r	61r+8m